

Дубоделов А.В. Деятельность УГКЦ в защиту прав верующих в 60–80 гг. XX в.

В статье раскрыта деятельность украинской Греко-Католической церкви относительно защиты прав верующих в 60–80-х годах XX века. Большое внимание уделено проблеме создания Патриархата УГКЦ.

Ключевые слова: Украина, Греко-Католическая церковь, верующие.

Dubodelov A.V. An activity of the Ukrainian Greek-Catholic church in protection the religious people's rights in the 60–80 of the XX-th century.

An activity of the Ukrainian Greek-Catholics Church in protection of the religions people's rights in the 60–80-s of the XX century was analyzed in the article. Much attention is paid to the problem of creation of the UGC Church.

Key words: Ukraine, Greek-Catholics Church, religions people's.

УДК 37.014.5 +32 + 001 + 008 «1918» (477)

Конотоп Ю.В.

ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЩОДО ОСВІТИ, НАУКИ І КУЛЬТУРИ У ЧАСИ ПРАВЛІННЯ ГЕТЬМАНА П. СКОРОПАДСЬКОГО

Політика гетьманської держави у галузі освіти, науки та культури стала об'єктом дослідження таких вчених, як: В. Г. Врублевський, Д. І. Дорошенко, О. Д. Зубалій, І. Нагаєвський, О. О. Нестуля, В. І. Онопрієнко, Д. С. Ращенко, О. В. Янковська [4; 2; 6; 3; 8; 5; 6; 1]. Науковці ретельно опрацювали окремі аспекти цієї політики, але узагальнюючих праць, котрі б конкретизували діяльність гетьманату у цій сфері ще не було опубліковано.

Мета статті – проведення комплексного дослідження діяльності владних структур Української Держави гетьмана П. Скоропадського у галузі освіти, науки, культури та пам'ятнико-охоронної сфери.

Політика Української Держави щодо культури, освіти і науки, яку проводило Міністерство народної освіти і мистецтв була достатньо ефективною. Якщо протягом 1917–1918 навчального року було відкрито 30 українських гімназій, то у кінці 1918 р. їх уже налічувалося 825 [1, 108]. Важливого значення у становленні національної школи за часів Гетьманату набув закон про обов'язкове навчання українській мові і літературі, прийнятий Радою Міністрів 1 серпня 1918 р. а також історії та географії в усіх середніх школах, починаючи з 1918–1919 навчального року [1, 110]. Розуміючи складнощі у проведенні політики українізації освіти, відомий історик Д. Дорошенко зауважував: «... не можна було самими наказами

провести українізацію, тут доводилось творити нові школи, брати для них той педагогічний персонал, який уже був підготовлений, спішно постачати підручники і в рідких випадках переробляти вже існуючі російські школи на українські... Тільки такий спокійний процес творення з одного боку нових українських шкіл і повільної українізації вже існуючих шкіл російських не викликав би незадоволення, опозиції з боку широких кругів міського населення і не призводив би до непотрібного, ускладнюючого життя молодій держави» [2, 235].

Необхідно зазначити, що і гетьман П. Скоропадський у культурно-освітній діяльності яка була нерозривно пов'язана з національним питанням та вихованням українського патріотизму, виступав як обережний поміркований політик. З цього приводу він зазначав: «В національному питанні я вважав потрібним найсильніше підтримувати українські національні змагання, але не культивувати в українців особливої ненависті до Росії і не накидати силоміць українську культуру, знаючи, що для розвитку всякої культури далеко більш корисний її повільний органічний зріст, ніж поверхове і примусове прищеплювання» [3, 86].

Значне місце в українізації посіла Українська академія наук. Це стосується не лише її українізованих досліджень, а й самої атмосфери прагнення відродження вітчизняної культури, сприяння національної самосвідомості, що панувала в ній. У червні 1918 р. за наказом міністра народної освіти та мистецтв М. П. Василенка головою комісії по виробленню законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві було призначено ординарного академіка Російської Академії наук В. І. Вернадського. Її членами були затверджені: заслужений професор Харківського університету Д. І. Багалій, заслужений професор сільськогосподарського відділу Київського політехнічного інституту М. Т. Кащенко, ординарні професори державного університету св. Володимира Б. О. Кістяківський, І. І. Косоногов, ординарний професор Лазаревського інституту східних мов А. Ю. Кримський, заслужений професор державного університету св. Володимира Г. Г. Павлуцький, ректор державного університету св. Володимира Є. В. Спекторський, ординарний професор державного університету св. Володимира О. В. Сперанський, ординарний професор інституту інженерів шляхів сполучення та Петроградського політехнічного інституту С. П. Тимошенко, екстраординарний професор Дінського університету Є. К. Тимченко, ординарний професор Київського українського

державного університету М. І. Туган-Барановський, заслужений ординарний професор державного університету св. Володимира П. А. Тутковський та завідувачий мережею дослідних полів та центральною дослідною станцією Всеросійського товариства цукро заводчиків С. Л. Франкфурт. Секретарем комісії було призначено В. Л. Модзалевського, його помічником – В. К. Дем'янчука [4, 32]. Концепція Української академії наук, запропонована В. І. Вернадським і підтримана цією комісією, стала подальшим кроком на шляху становлення національної науки у державі. В. І. Вернадський вказував на необхідність визнання Української Академії наук міжнародним союзом академій [5, 6].

Статут Української Академії наук, а також законопроект про її заснування підготовлений В. І. Вернадським, А. Ю. Кримським і М. І. Туган-Барановським та пояснювальна записка до нього, підписана М. П. Василенком, були подані на розгляд та затвердження Ради Міністрів [4, 38].

М. П. Василенко з цього приводу зазначив, що «утворення Української Академії наук має і велике національне значення, бо ще й досі багато людей, які скептично і з насмішкою відносяться до українського руху та відродження, не мають віри в життєві сили українського народу, не вважають можливим розвиток української освіти, мови й науки» [6, 19].

Розвиток політичних подій не дав можливості розглянути ці питання 18–19 жовтня 1918 р., на що розраховував М. П. Василенко. Криза кабінету загальмувала справу із затвердженням законопроекту і це було зроблено Радою Міністрів лише 14 листопада 1918 р. Міністром освіти на той час був П. Я. Стебрицький. Того ж дня гетьман П. Скоропадський затвердив прийняти Радою Міністрів закон про заснування УАН в Києві [1, 38].

В Українській Державі багато уваги приділялося видавництву книжок та періодики. Влітку 1918 р. в Києві працювали 15 українських видавництв, 8 із них мали власні друкарні. Протягом 1917–1918 рр. в Україні було видано 630 найменувань українських книжок і сотні назв брошур, загальним тиражем майже 7 млн. примірників. Загальна кількість періодичних видань українською мовою у 1918 р. сягала 212 назв [1, 112].

Для збереження книжкового фонду та періодики влада пішла на створення Національної бібліотеки. Національна бібліотека Української держави була заснована згідно з законом гетьманського уряду від 2 серпня 1918р. при Українській Академії наук. У законі акцентувалася увага на тому, що «... бібліотека повинна бути книгозбірнею, в якій мають бути

зібрані всі пам'ятки духовного життя українського народу і України (рукописні й друкарські). В ній повинні бути зібрані книги, часописи, газети, гравюри, листівки, ноти, літографії, і інші твори друкарень літографій і металографій, видані на Україні та за кордоном» [7, 80].

Із перших кроків української державності збільшився попит на національну кінопродукцію. За Гетьманату, 20–21 червня 1918 р., у Києві відбулась «Українська кінематографічна виставка» – фактично перший кінофестиваль українських документальних фільмів. А на початку липня 1918 р. було засноване товариство «Українфільм», що до нього під патронатом держави увійшли банки, громадянські організації та приватні особи. Фактично, це була перша в Україні кіновиробнича фірма за участю держави [1, 115].

Під час правління гетьмана П. Скоропадського розвивалося театральне мистецтво. У цей період два з українських театрів набули статусу державних. Законом від 28 серпня 1918 р. Український драматичний театр став Державним українським драматичним театром (директор Б. Крижецький, головний режисер – О. Загаров), а восени 1918 р. Український національний театр було перетворено на Державний театр (мистецький керівник – П. Саксаганський). Обом театрам було надано постійне приміщення і державне утримання. Державні театри сприяли поширенню національної ідеї серед глядачів. Українське театральне мистецтво виступало важливим чинником культурного процесу [1, 115].

Для підготовки молодих акторів і режисерів, постановою гетьманського уряду від 30 серпня 1918 р. було засновано Державну драматичну школу [7, 84].

У листопаді 1918 р. була відкрита Українська академія мистецтв – перший вищий художній навчальний заклад України. До її професорського складу ввійшли М. Бойчук, М. Жук, В. Кричевський, Ф. Кричевський, О. Мурашко, Г. Нарбут та інші видатні митці [1, 116].

Талановита українська молодь мала змогу отримати вищу освіту у новостворених Українському державному університеті у Києві та Українському університеті у Кам'янці-Подільському [6, 19].

У контексті розвитку національної освіти 28 вересня 1918 р. Радою Міністрів Української Держави був ухвалений закон про відкриття кафедр українознавства в Харківському та Новоросійському університетах [7, 84].

Гетьманський режим досить багато зробив для збереження історико-культурної спадщини. Для цього було створене Головне управління

мистецтв та національної культури в структурі якого почав функціонувати відділ охорони пам'яток. Це управління, залишаючись у відомстві Міністерства народної освіти та мистецтва було цілком автономним і мало свій окремий бюджет [2, 252]. У відділі охорони пам'яток на той час працювали: С. Аршиневський, М. Біляшівський (голова відділу), А. Грабар, О. Гуцало, Н. Дацько, В. Іщенко, Ф. Кондратенко, І. Косенко, Г. Красицький, І. Моргілевський, А. Постоловський, К. Татарин, К. Трохименко, К. Широцький, В. Шугаєвський. У відділі також були створені секції охорони пам'яток археології та реєстрації пам'яток.

Опікувався відділ створенням і нових пам'ятнико-охоронних органів на місцях, з цією метою тимчасові повноваження комісарів по охороні пам'яток були надані знавцям місцевої старовини А. Мальваному, і Є. Сувчинському на Поділлі, Б. Милорадовичу на Чернігівщині, викладачеві Житомирської духовної семінарії Фотинському, вчителеві Уманської гімназії Олексієву [8, 102].

Фахівців-пам'яткознавців також готували у Київському археологічному інституті (КАІ). Ректором інституту був М. Довнар-Запольський, а вченим секретарем Н. Поконський. Досить швидко інститут став одним з найавторитетніших навчальних закладів Києва. Важливе місце в його роботі займали науково-дослідні експедиції, диспути з різних проблем історії, археології та мистецтва України. Значною популярністю користувалися публічні лекції викладачів та слухачів КАІ, у яких приверталась увага не лише до проблем минулого України, а й до збереження її пам'яток. Влітку 1918 р. було вжито заходів для організації охорони пам'яток Ольвії. Тоді ж спільними зусиллями співробітників відділу охорони пам'яток, центральних та місцевих органів гетьманської адміністрації було зірвано спробу німецького генерала Менгельбера провести розкопки з пам'ятних Саптівських курганів, які упродовж багатьох років досліджував відомий археолог В. О. Бабенко [8, 104].

Пам'ятко-охоронною діяльністю займалося і Міністерство сповідань. При Міністерстві сповідань було створено власний відділ охорони пам'яток церковної старовини, у якому працювали В. Барвінок, О. Дьяконенко, М. Істомін, І. Кречетович (голова відділу), В. Левитський, К. Нікітіна, Д. Піотровська, М. Сагарда, П. Скибинський, М. Туницький [8, 108].

Влітку 1918 р. значну роботу провела комісія утворена при Міністерстві сповідань з метою повернення в Україну вивезених до Росії культових пам'яток. До її складу входили М. Біляшівський, В. Завіткевич

(голова), П. Зорін, В. Іконников, І. Кречетович, М. Могилянський, В. Модзалевський, П. Мохор, Г. Нарбут, Н. Полонська. У доповідній записці «Про евакуацію в Росію та пограбоване більшовиками церковне майно України», направлений у вересні 1918 р. до української делегації на переговорах з Росією, названа комісія надала досить повний реєстр церковного культурно-історичного майна вивезеного з України [8, 109].

Однак складна військово-політична ситуація у країні, падіння гетьманату, не дала змогу реалізувати багатьох починань у галузі освіти, науки та культури.

Джерела та література

1. Янковська О. В. Культурне життя в Україні у період національно-демократичної революції (1917–1920 рр.) / О. В. Янковська // УІЖ. – 2005. – № 2 – С. 105–118.
2. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 р.р. В 2 т. – Т. II. Українська Гетьманська Держава 1918 року. – К. : Темпора, 2002 – 352 с.
3. Нагаєвський І. Історія Української Держави двадцятого століття. / І. Нагаєвський – К. : Український письменник, 1993 – 412 с.
4. Врублевський В. Г. До створення Української наук / В. Г. Врублевський // УІЖ. – 1993. – № 1. – С. 29–39.
5. Онопрієнко В. І. Доля науки в Україні (кінець XIX ст. – 30-ті роки XX ст.) / В. І. Онопрієнко, Щербань Т. О. // УІЖ. – 1993. – № 4–6. – С. 3–14.
6. Зубалій О. Д. Ращенко Д. С. Освітній рух в Україні у добу національно-державного відродження (1917–1920 рр.) / О. Д. Зубалій, Д. С. Ращенко // УІЖ. – 1998. – № 5 – С. 13–23.
7. Національні відносини в Україні у XX ст. Збірник документів і матеріалів./ Упорядники М. І. Панчук (керівник), І. Л. Гомуляк, С. С. Діброва та ін. – К. : Наукова думка, 1994 – 558 с.
8. Нестуля О. О. Охорона пам'яток України за гетьманату (1918 р.) / О. О. Нестуля // УІЖ. – 1994. – № 1. – С. 101–111.

Конотоп Ю.В. Політика Української Держави щодо освіти, науки і культури у часи правління гетьмана П.Скоропадського.

У статті аналізується політика Української Держави щодо освіти, науки і культури у часи правління гетьмана П. Скоропадського.

Ключові слова: Українська Держава, гетьман, освіта, наука, культура.

Конотоп Ю.В. Политика Украинского государства в области образования, науки и культуры в период правления гетмана П. Скоропадского

В статье анализируется политика Украинского государства в области образования, науки и культуры в период правления гетмана П. Скоропадского.

Ключевые слова: Украинское государство, гетман, образование, наука, культура.

Konotop Yu. V. The policy of Ukrainian State for enlightenment, science and culture in the period of government of getman P. Skoropadskiy.

The article is devoted to the policy of Ukrainian State for enlightenment, science and culture in the period of government of getman P. Skoropadskiy.

Key words: Ukrainian State, getman, enlightenment, science, culture.